

'... והיה מעשה אשר בתקופת הקיץ, לעת השפע בפירות, ברך היהודי (הוא רבי יעקב יצחק הנקרא 'היהודי הקדוש') 'שהחיינו' על פרי חדש ואכל ממנו במדה יתרה שאין בכח אנוש לשאתה. הובהל אליו תלמידו החביב, זה שנודע אחר כך בשם הרבי ר' בונים, שבקי ברפואות היה, למצוא לו מזור ולהקל על מכאוביו. ראה ר' בונים את מצבו כי ברע הוא ויתרעם עליו לאמר: 'אם אין יכולים – אין אוכלים!' ענה 'היהודי' ואמר לו: לא כך, בונים, אדם שהוא נקי מתאות האכילה, עתיד הוא ליתן דין וחשבון על כל פרי שמנע עצמו מלאכול, וכדאית היא מצוה זו למסור את הנפש עליה כעל כל מצוה אחרת! אף זו מצוה של חסד היא, חסד שעושה האדם עם המאכל והמזון...

כך גדול היה כוחו ועמוקה היתה חכמתו בכל מעשי החסד שרגיל לעשות עם הבריות...!

(שם – כחודו של מחט, 'איש יהודי היה')

דף ק

ציונים; ראשי פרקים לעיון

'בריה שאני' – בתנאי 'בריה', הגדרותיה ותנאיה – ע' בארוכה בראשונים כאן וביו"ד ק. וע"ע במובא לעיל צו.

'כל שדרכו לימנות... את שדרכו לימנות' – על הגדרות המושגים והשיטות להלכה – ע' במובא בזבחים עג.

'שאני חתיכה הואיל וראויה להתכבד בה לפני האורחים' – על מחלוקת הראשונים בדין חתיכה המחוסרת תיקון ואינה ראויה כמות שהיא להגישה לפני האורחים – ע"ע במובא בזבחים עב.

'כיון שנתן טעם בחתיכה, חתיכה עצמה נעשת נבלה ואוסרת כל החתיכות כולן' – נחלקו הראשונים להלכה, האם חתיכה שבלעה איסור, נעשית היא עצמה כנבלה, ואם נתבשלה באחרות צריך לשער כנגד כולה (כן דעת רבנו תם, וכן החמיר ר"י ועוד), או אין צריך לשער אלא רק כנגד האיסור הבלוע בה (רבנו אפרים. ולזה הסכימו הרשב"א והרא"ש – ע' בב"י צב. וכן כתב המגיד-משנה (מאכ"א ט, ח) בדעת הרמב"ם. ואולם בבשר-בחלב הכל מודים שהבשר שבלע מן החלב, נעשה גופו של איסור ויש לשער כנגד כולו), ורב שאסר – זהו לפי שיטתו שפסק מין במינו לא בטל אפילו באלף, ולכן האיסור הבלוע (ונותן טעם) בחתיכה, שב ואוסר את כל החתיכות אפילו במשחו, אבל אנו שנוקטים להלכה מין במינו בטל, יש לשער ששים כנגד הבלוע.

לשיטה ראשונה שאומרים בכלל האיסורים 'חתיכה נעשית נבלה', כתבו ראשונים שהוא מדרבנן (ע' תוס' להלן קח: ד"ה אמאי; ר"ן בסוף הפרק). וכן כתב הש"ך (צב סק"ב) שמדרבנן הוא ולא מדאוריתא, (שלא כבבשר-בחלב שדין תורה הוא שהכל נהפך לגופו של איסור, שהרי כל אחד לבדו הוא התר והתערבות שניהם היא היא האיסור).

ואולם יש שהוכיחו מדברי התוס' בסוגיתנו שהוא דין תורה (ע' רעק"א ופליתי שם. וע"ע מטה יהונתן שם; אור שמח – מאכ"א ט, ט; קובץ ענינים להלן קח:). וכן הובאה דעה כזו בשו"ת מהרי"ק (קנב), אלא שכתב שאפילו לסוברים כן, אין לוקין על כך (אם אכל כזית מן החתיכה הבלועה), והוי כדין 'חצי שיעור'.

להלכה, דעת השולחן ערוך להקל, שאין אומרים 'חנ"נ' אלא בבשר בחלב. וכן הוא מנהג הספרדים. (ע' כף החיים י"ד צב, טז; צט, יט). ואילו הרמ"א כתב שהמנהג להחמיר, ואולם בתערובת לח בלח כתב (צב, ד) שיש להקל במקום הפסד מרובה (וע' בשו"ת אגרות משה (י"ד ח"ב לד; לו) שפסק להקל אפילו שלא במקום הפסד כלל, בתערובת לח בלח באיסורים דרבנן. וע"ש עוד בס' לא ובשו"ת אבני נזר (י"ד קב, ה) צדד שבתערובת לח בלח שלא בבישול אלא בכבישה ובמליחה, לכו"ע אין אומרים 'חתיכה נעשית נבלה').
(ויש עוד שיטות נוספות בראשונים, וחילוקי דינים רבים מאד – ע' בארוכה בדינים אלו, בראשונים כאן ובפוסקים – י"ד צב, ד צט, ק; חזו"א י"ד כ; לד. וראה בפרוטרוט באנצ. תלמודית – 'חתיכה נעשית נבלה').

(ע"ב) 'אמרו לו: בסיני נאמר אלא שנכתב במקומו' – ושים לבך על העיקר הגדול הנכלל במשנה הזאת; והוא מה שאמר 'מסיני נאסר' לפי שאתה הראית לדעת שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום, אין אנו עושים אלא במצות הקב"ה על ידי משה רבינו ע"ה, לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו, כגון זה שאין אנו אוכלין אבר מן החי, אינו מפני שהקב"ה אסרו אותו לנח אלא לפי שמשא אסר עלינו אבר מן החי במה שצוה בסיני שיתקיים איסור אבר מן החי, וכמו כן אין אנו מליץ מפני שאברהם אבינו ע"ה מל עצמו ואנשי ביתו אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו ע"י משה רבינו שנמול כמו שמל אברהם אבינו ע"ה. וכן גיד הנשה, אין אנו הולכים אחר איסור יעקב אבינו אלא מצות משה רבינו ע"ה. הלא תראה מה שאמרו תרי"ג מצות נאמרו לו למשה מסיני, וכל אלו מכלל המצות. (פירוש המשנה להרמב"ם. מה שנקט שגם לדעת חכמים, נצטוו בני יעקב על גיד הנשה עוד קודם מתן תורה, כן מבואר גם בחיבורו הגדול (רפ"ט דמלכים).

ולפי זה צריך לפרש שזה שאמרו חכמים לר' יהודה (להלן קא:) שלא נקראו 'בני ישראל' אלא משעת מתן תורה, ומשמע בפשיטות שלא נאסרו בגיד עד למתן תורה, כדפרש"י – הכוונה לומר שהאיסור שנאסרו בו עתה, הוא אינו אלא משעת מתן תורה, שעל כן הוא נאמר בתורה בלשון 'בני ישראל', אבל בשעתו אכן היו גם כן אסורים בדבר מצד אחר, ולא מצד האיסור שאסורים אנו בו עתה.
וע"ע בבאור דברי הרמב"ם בהרחבה בשו"ת 'עונג יום טוב' – עו, ובספר 'בית ישי' לגר"ש פישר שליט"א – קו, ג).

'יכול תהא נבלת עוף טמא מטמא בגדים בבית הבליעה, תלמוד לומר... יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל נבלה אלא משום בל תאכל טמאה' – יש אומרים (מהרש"ל ב'חכמת שלמה'; שטמ"ק כריתות יד אות א) שכן הלכה, שנבלת עוף טמא אינה מטמאה בבית הבליעה ואין בה איסור 'נבלה', ושונה הוא מנבלת שרץ ובהמה טמאה, שחייבים עליהם משום 'נבלה' ומטמאים במגע ובמשא (כמבואר במכות טז) – לפי שהן נקראו בתורה 'נבלה', אבל לא מצינו שעוף טמא נעשה 'נבלה'.

והמהרש"א העיר על הסבר זה מדברי התוס' (במעילה טו ובמכות טז), ולפי המבואר מדבריהם לכאורה יוצא שאיסור נבלה כשם שהוא חל על איסור חלב, כך ראוי הוא לחול על איסור עוף טמא. ע"ע בענין זה בשער המלך (איסורי ביאה יז); רש"ש (מעילה טז); נודע ביהודה (או"ח קכא); אחיעזר ח"ב ו, ג-ד; בית ישי (קטו, הערה ב); (שו"ת שבט הלוי ח"א קנג).
עוד על הקשר בין טומאת נבלה לאיסור נבלה – ע' בכתבים המיוחסים להגר"ח (טהרות, 'בענין נצל'); זכר יצחק – לד.

'וכי תימא קסבר אין בגידין בנותן טעם ובטמאה נמי איסור גיד איכא איסור טומאה ליכא והתניא...' – משמע שאם נוקטים אין בגידין בנותן טעם, אין איסור טמאה חל על גיד, כיון שאינו אלא עץ בעלמא.

והנה הרמב"ם פסק 'אין בגידין בנותן טעם' (מאכלות אסורות טו, יז, יח), והאוכל גיד של בהמה טמאה פטור

מכלום, שהרי זה כעץ בעלמא (שם ח,ה). מאידך פסק (ת,ו) שהאוכל גיד הנשה של נבלה או של טרפה או של עולה – חייב שתיים. ופרשו טעמו (בשער המלך ובאור שמח שם), מתוך שחייב על אכילת הגיד משום 'גיד הנשה', הרי שהחשיבה תורה אכילה זו, וראוי להתחייב כמו כן משום איסורים נוספים, נבלה או אכילת עולה. (וכשם שמצינו סברא זו בכמה הלכות, כמוכא באחרונים), לעומת זאת גיד של בהמה טמאה, שלהלכה אין שם חיוב משום גיד, לכן פוסק הרמב"ם שפטור גם משום איסור 'טמאה', שהרי אין בגידין בנותן טעם.

אלא שקשה על כך מסוגיתנו, שכאן מבואר שאם אין בגידין בנותן טעם, היה ראוי להתחייב משום גיד ולא משום איסור בהמה טמאה.

וכתבו אחרונים (אור שמח, וכע"ז בשעה"מ שם), שאמנם כן מבואר כאן ב'סלקא דעתין' אבל לפי המסקנא הלא אין זו כוונת ר' יהודה, ולא נשאת סברה זו.

ובקהלות יעקב (ל. ע"ש בהרחבת הענין) פרש, שטעם הדבר שלא חל איסור טמאה, הוא משום 'אין איסור חל על איסור', שכיון שחלות איסור זה מסתעף מכך שחל עליו איסור גיד, מדאחשביה רחמנא לאכילה, כאמור, הרי כאילו צריך לחול תחילה איסור גיד ורק אח"כ איסור טמאה, וזה אי אפשר. (ואעפ"י שבפועל הם חלים בבת אחת, אך יש כאן קדימה של סיבה ומסובב, ודומה זה לקדימה בזמן. ע' דוגמא לדבר להלן קא: לענין שבת ויוהכ"פ לשיטת אביי, ואמנם שם רבא חולק, אך יש לחלק בין הנידונים כמוכא. וע"ע בשעורי הגר"ד – ט.) לא כן לענין איסור נבלה ועולה, ששם אין מניעה מצד 'אין איסור חל על איסור', כמבואר בגמרא להלן, לכן שם ניתן לומר שמתוך שחל איסור גיד חלים גם איסורים נוספים.

(עוד בישב דברי הרמב"ם – ע' כרתי ופלתי סה סק"ב; דרוש וחדוש רעק"א וצל"ח פסחים כב; מנחת חינוך רפא, ז.)

דף קא

'באוכל גיד הנשה של עולה... שחייב שתיים' – הרמב"ן כתב שזה רק למאן דאמר יש בגידין בנותן טעם, אבל למ"ד אין בגידין בנותן טעם – אינו חייב משום מוקדשין. ואולם הרמב"ם פוסק לחייב שתיים, הגם שהוא פוסק אין בגידין בנותן טעם, כמוכא לעיל. (וע' באחרונים הנ"ל שיישבו דבריו עם הסוגיא שבראש פרקנו.)

וע"ע חזו"א סו"י רטז, בבאור שיטות הראשונים, על אלו איסורים הוא עובר.)

'אמרו לו: אף טמא שאכל את הטהור כיון שנגע בו טמאהו' – על הקושיא, הלא אתה מוצא בשאוכל פחות מכביצה, שאינו מטמא לדעת כמה ראשונים – ע' במוכא בובחים קו.

(ע"ב) 'אמר ליה רבא: סוף סוף תרוייהו בהדי הדדי קאתו...' – לרבא, מחלוקתם בשאלה אם בבת אחת איסור חל על איסור, וחייב על שבת ועל יוהכ"פ, אם לאו, ואינו חייב אלא אחת. (עפ"י רש"י ותוס').

ויש מפרשים סברת רבי עקיבא שאינו חייב אלא אחת, לפי ששבת ויום הכיפורים כאיסור אחד הם, ששניהם משום 'שבת' אסורים (עפ"י רמב"ן וריטב"א וחדושי הר"ן. וע' בית הלוי ח"א טז, ד – על השוואת איסורי יוהכ"פ ושבת).

עוד בענין חלות שני איסורים הבאים בבת אחת – ע' בחזו"א ריד; 'חדושי הגר"ח על הש"ס' – כריתות, בענין איסור חל על איסור; הערות המהדיר לריטב"א (בהוצאת מוסה"ק).

ושיעור 'מאה ואחד' פרשו התוס', התרומה ועוד מאה חולין. אבל לפרש"י, לפי הדעה הסוברת שכל האיסורים בטלים במאה, צריך לפרש שהתרומה אינה בטלה אלא במאה ואחד מל בד התרומה. אך משמע שזה רק בכגון שאור שנפל לעיסה שחימוצו קשה, אבל בשאר תערובות – די במאה.

- ב. ציר דג טמא אוסר ציר טהור בכמות של אחד ל-192, (רביעית בסאתיים'. כן אמר ר' יהודה, ומשמע לכאורה בסוגיא שכן נוקטים להלכה. וכן פסקו הרמב"ם (מאכ"א טו,ד) והאשכול (ח"ג לו). ואולם הרשב"א פסק בששים. ע' תורת הבית ב"ד ש"א טז,א; שו"ת, ח"א שצב. וע"ע פלתי צח סקי"א ק סק"ב), ואפילו לר' יהודה הסובר מין במינו לא בטל, שונה ציר שאינו אלא זיעה בעלמא, (ואיסורו מדרבנן. פוסקים.
- א. יש שכתבו שה"ה לשאר איסורים דרבנן מודה ר' יהודה שמין במינו בטל, ויש דוחים, שדוקא בציר שאינו אלא זיעה. ע' בראשונים.
- ב. יש צד לומר, לשיטת הרשב"א, שדגים שמשמשים בהם על הרוב בציר, צירן אסור מן התורה, משום 'טעם כעיקר'. ע' חזו"א ריד, לדף קיב.
- ג. ציר של שאר מינים טמאים – אסור מדאוריתא. ראשונים. וע' מרדכי תרע"א שציר נבלה וטרפה – דרבנן, ודלא כהתוס'. וע' שטמ"ק בכורות ו).

דף ק

קנו. מה הדין במקרים דלהלן:

- א. גיד הנשה שנתבשל עם שאר גידים.
- ב. חתיכת נבלה או דג טמא, שנתבשלה עם חתיכות אחרות.
- ג. חתיכת איסור שנתנה טעם בחתיכה אחרת, ואח"כ סילק את חתיכת האיסור והוסיף חתיכות התר ומים לאותה קדרה.
- ד. כמקרה הנ"ל, אלא שלא סילק את האיסור.
- א. גיד הנשה שנתבשל עם גידים המותרים – בזמן שמכירו, מוציאו ואוסר בכדי נתינת טעם – למאן דאמר יש בגידין בנותן טעם, אבל להלכה קיימא לן אין בגידין בנותן טעם, והכל מותר.
- אם אינו מכירו – כל הגידים אסורים, שגיד הנשה (בשלמותו) אינו בטל כלל (מדרבנן), משום 'בריה'. (ויש אומרים עפ"י הירושלמי, שבריה בטלה בכאלף (תשע מאות וששים). ע' בראשונים ובי"ד ק), והרוטב – בנותן טעם (למ"ד יש בגידין בנותן טעם).
- ב. חתיכת איסור שנתבשלה בחתיכות התר – בזמן שמכיר את האיסור, מוציאו, והשאר נאסר בנותן-טעם, (ע"י טעימת קפילא או בששים, כנזכר למעלה). לא מכיר – הכל אסור, שאין החתיכה בטלה, אם משום שלעתים היא עשויה להימנות, אם משום שראויה להתכבד בה לפני האורחים. (ויש דעה שדברים שאינם אסורים בהנאה, אפילו הם 'דבר שבמנין' – בטלים. עתוס', עפ"י ע"ז עד. ועע"ש).
- אם אינה ראויה להתכבד (ואינה 'דבר שבמנין') – בטלה חד בתרי. (עפ"י ראשונים, כפשוטו לשון הגמרא 'ותיבטל ברובא' ונחלקו הראשונים אם מותר לאכול כולן כאחת, או לבשלן ביחד, כי נהפך האיסור להתר, אם לאו. ערא"ש, רשב"א ועוד).

ג. חתיכת איסור שנתנה טעם בחתיכת התר, ונסתלק האיסור – לרבה בר בר חנה, (י"ג: רבה בר רב הונא) אין החתיכה השניה אוסרת חתיכות אחרות אלא כנגד האיסור הבלוע בה, ולכך אם יש ששים ברוטב ובכל החתיכות כנגד החתיכה הראשונה – הכל מותר.

ולרב, כיון שסובר מין במינו אינו בטל, אוסרת החתיכה השניה את כל מה שנתבשל עמה. (ודוקא אם החתיכה השניה קיבלה טעם מן האיסור, רק אז הרי היא נעשית כנבלה לאסור אחרים, אבל בלאו הכי – אינה אוסרת דברים אחרים. תוס', רז"ה, ר"ן. והרמב"ן חולק, שאפילו לא נתן בה טעם, כיון שנאסרה הריהי אוסרת הלאה, שהרי אפילו משהו לא בטל).

א. נחלקו ראשונים ז"ל, לפי מה דקיימא לן מין במינו לא בטל – האם יש לשער כנגד כל החתיכה השניה, לפי שנעשתה כגופה של נבלה, (ר"ת. וכ"פ הרמ"א להחמיר), או אין לשער אלא רק כפי הכמות הבלועה בה מן האיסור – כן היא שיטת רבנו אפרים. (וכ"פ בשו"ע). אבל בבשר בחלב, אף לשיטה זו נעשה הבשר כגופו של איסור, ומשערים כנגד כולו.

ויש שכתבו שלדעת הרי"ף הלכה כרבב"ח ולא כרב, ולעולם אין אומרים 'חתיכה נעשית נבלה' אלא משערים כפי בליעת האיסור הראשון בלבד (ע' מלחמת ה'; ר"ן).

ב. אם אותה חתיכה שקיבלה טעם מן האיסור, אינה ניכרת בין כל החתיכות – הריהי בטלה ברוב (עכ"פ לפי השיטות שאין אומרים 'חנ"נ'), ואעפ"י שהיא חתיכה הראויה להתכבד, היות ואין איסורה מחמת עצמה אלא מפני שבלעה איסור מדבר אחר, ואותה בליעה אינה ראויה להתכבד – בטלה (עפ"י ראשונים).

ד. כמקרה הנזכר, אלא שלא סילק האיסור – לרבב"ח, יש לשער כל מה שבקדרה בששים כנגד האיסור. ולרב, צריך שיהא במים וכדו' שישים כנגד האיסור (וגם כנגד החתיכה הבלועה מן האיסור, שאף היא כנבלה עצמה. ולשיטת רבנו אפרים, אין צריך אלא כנגד חתיכת האיסור, אך כפי מידת גודלה בתחילה. עפ"י ראשונים), ושאר כל חתיכות ההתר אינן באות בחשבון, שהרי הם 'מינו' של האיסור, הלכך אינן מבטלות אותו. (כן אמר רבא. ויש דעה החולקת על סברת 'סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו' ע' בע"ז עג).

(כתבו התוס', שרוב צריך גם שיהא בחתיכות ההתר פי ששים מן החתיכות האסורות, כדי לבטל את טעם בליעת הרוטב מחתיכות האיסור. ולכאורה לרבנו אפרים די שיהא פי ששים מחתיכת האיסור. וע' בהגהות מלא הרועים ובגליונות קה"י).

קנז. א. האוכל גיד הנשה של בהמה טמאה – האם הוא חייב, וכמה?

ב. מאימתי חלים איסור בהמה טמאה ואיסור גיד הנשה בהמה – בשעת לידתה או אף קודם לכן?

א. לתנא קמא, איסור גיד הנשה אינו נוהג בבהמה טמאה. כן היא שיטת ר' שמעון בברייתא, ושם מפורש שר"ש פוטר גם משום איסור בהמה טמאה, שסובר אין בגידין בנותן טעם. (ומשום גיד פטור לפי שנאמר על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה – מי שגידו אסור ובשרו מותר, יצאה טמאה). ר' יהודה מחייב שתיים, (ואעפ"י שאין איסור חל על איסור, כאן חל איסור גיד על איסור טמאה, משום חומרתו, שכן איסורו נוהג בכך נה, כלומר קודם מתן תורה).

ב. איסור טמאה חל משעת יצירה. איסור גיד הנשה – משעת יצירת הגידים, שהוא שלב מאוחר יותר. ואולם לר' יהודה, איסור גיד הנשה אינו קיים בשליל, אך אמרו שזה דוקא בבהמה טהורה, שהכתוב התיירה במעי אמה (בבהמה) אבל בטמאה – אסור. (ואפשר למסקנא שאף בטמאה אינו נוהג איסור זה בשליל לדעה אחת. עתוס'. וע"ע פריים נוספים לעיל עד-עה).